מסכת פסח ראשון בעזר הצור ובישועתו.

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר, י"א, זאת המסכתא, ר"ל, מסכת פסח ראשון [1], היא מסדר, מועד [2]. והורגלנו [בלמודה] אחר מסכת סוכה, לסבה אשר הזכרנו בפתיחת החבור [3], וכבר ביארנו שם שזאת המסכתא עם המסכתא הבאה אחריה, ר"ל פסח שני, היו מתחלה בסדור רבינו הקדוש מסכתא אחת נקראת פסחים, ובימי הגאונים חלקוה לשתים [4], וקראו הראשונה פסח ראשון והשניה פסח שני, וגם העתיקו פרק ערבי פסחים ממקומו שהיה אחרון לכל הפרקים, ושמוהו אחרון לזה החלק הראשון, שאנו מבארים עכשו בע"ה, ר"ל מסכת פסח ראשון, ועל זה הסדר זאת המסכתא כוללת חמשה פרקים לפי שיטתנו. א' אור לארבעה עשר. ב' כל שעה. ג' אלו עוברין. ד' מקום שנהגו. ה' ערבי פסחים.

וענין המסכתא כלו אמנם הוא בא לבאר עניני הפסח בכל ענינים הצריכים בביאורו, הן בבדיקת החמץ וביעורו, בזמן איסורו, והפלטתו מן הכלים המובלעים ממנו, וידיעת הדברים שהם צריכים לבער ושאין צריכים לבער, הן בעניני איסור מלאכה בערב הפסח, וביאור עניני סדר הפסח על השלמות, ועל זה הצד יחלקו עניני המסכתא לששה חלקים.

הראשון. לבאר עניני בדיקת החמץ.

השני. לבאר סדרי זמן איסורו, וענין ביעורו, ופליטת הכלים מבליעתם.

השלישי. לבאר איזה מין מן התבואות תורת חמץ עליו, עד שיהא ראוי למצוה לצאת בו ידי חובת מצה. וכן איזה מין מן הירקות יוצאין בו בפסח ידי חובת מרור.

הרביעי. לבאר הדברים שצריך לבערם, והדברים שהופקעה תורת חמץ מהם עד שאין צריך לבערם. ויתבאר עם זה, מה בין דין איסור חמץ בעינו לדין איסור תערובתו.

החמישי. לבאר דין איסור מלאכה בארבעה עשר.

הששי. לבאר סדר לילי הפסח כלו.

החלק הראשון יתבאר בפרק ראשון, והחלק השני יתבאר בפרק ראשון ושני, השלישי יתבאר בפרק שני, הרביעי יתבאר בפרק שלישי, החמישי יתבאר בפרק רביעי, הששי יתבאר בפרק אחרון, אלא שיתבלבל הסדר בקצת מקומות ויכנס חלק אחד בגבול חברו בקצת דברים.

זהו שרש המסכתא דרך כלל, אלא שיתגלגלו בו הרבה דברים מעניני טומאה וטהרה [5] ושאר דברים שלא מן הכונה בענין סוגיית התלמוד על דרך שהתבאר. והפרק הראשון ממנה, יסוד ענינו בביאור החלק הראשון, וקצת החלק השני, ורובו יסוב על שלשה ענינים. הראשון. לבאר ענין בדיקת חמץ. והשני. יתחיל בו בסדרי זמן איסורו. השלישי. במה שבאו בזה הפרק דינין אריכי הדברים בענין טומאה וטהרה.

זהו שורש הפרק דרך כלל, אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול, כענין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם, והמשנה הראשונה ממנו, אמנם תחל בביאור החלק הראשון.

[הקדמת המאירי למסכת פסחים]

פתיחה למסכת פסחים

מסכת זו כוללת שלשה עניינים עיקריים: א. הלכות חמץ ומצה, ובמיוחד דיני איסור חמץ בפסח; ב. דיני קרבן הפסח; ג. דיני ליל הסדר של פסח...

שלושת הפרקים הראשונים של מסכתנו עוסקים בפרטי הדינים של איסור החמץ בפסח.
הפרק הרביעי דן באיסור מלאכה בערב פסח.
בפרקים ה' — ט' נידונים ענייני קרבן הפסח.
הפרק העשירי, שהוא הפרק האחרון, עוסק בפרטי הדינים של ה"סדר" בליל הפסח.

[מתוך הקדמת הרב פנחס קהתי למסכת פסחים]

מסכת פסחים

(ב.) **אור לארבעה עשר.** ענין מסכת פסחים שמתחיל אור לארבעה עשר ומפרש בגמ' דלישנא מעליא נקט ושלא יוציא דבר מגונה מפיו, ופרק האחרון הוא ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם, היינו שילמדם עצמו באכילה כדי שיתן מקום שתמול הקדושה, ואלו השנים מלמד חג הפסח לישראל על למצוס אכילה ולמצוס הדיבור, וממילא יהיה דבורו של אדם בקדושה וכל עניניו בקדושה שג"כ נכללו במצות פסח להרבות לספר בנפלאותיו של הקב"ה ואכילת קדשים ומצות [א].

[מ' השלות חלק ב']

הנה בהתחלת מסכת זו נמצא בירור בלשון, וזה כל המעשיות שמביאה הגמ' זה שאמר כגדי מסנקן וכזנב הלטאה וכנגדו שאמר בולרין בטהרה ואמר עליו מובטח אני בו שיהיה מורה הוראה בישראל. והסיום מהמסכת הוא ערבי פסחים לא יאכל, היינו ברורין באכילות נגד הפסוק [משלי כ"א,כ"ג] שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו [א].